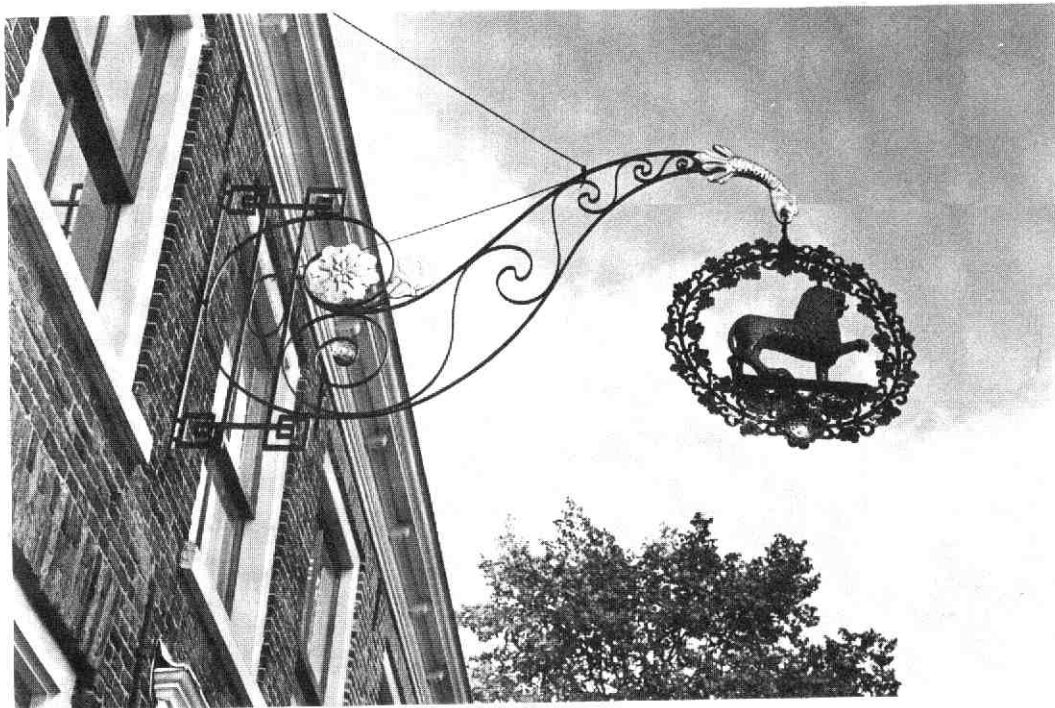

„Er is goed logement te voet en te paerd“

Toen in januari 1977 het Kasteel Amerongen in het bezit gekomen was van de Stichting Utrechtse Kasteelen werd het voor de vorige eigenaars noodzakelijk de bijgebouwen leeg te ruimen. Daarbij kwam nogal wat te voorschijn, o.a. het uithangbord dat eens behoorde bij het logement De Rode Leeuw aan de Drostestraat te Amerongen, plaatselijk beter bekend als de Kromme Hoek. Het perceel waarin het logement gevestigd was behoorde vanouds aan de familie Bentinck, de bewoners van het kasteel; vandaar dat het uithangbord daar gevonden werd. Het had 20 à 30 jaar (hoe lang precies is niet meer na te gaan) ergens op een niet te droge plaats gelegen, want het verkeerde in een zeer slechte staat: hele stukken ervan waren weggeroest.

Door de nog steeds op het kasteel woonachtige familie de Brauwere attent gemaakt op het bestaan van het uithangbord besloot de Heemkundige Stichting Amerongen wat er nog van over was te redden van de ondergang. Men vertrouwde de restauratie toe aan de heer D. Rombout te Geldermalsen, een oude rot in het smidsvak. Hij heeft dan ook op vakkundige wijze alles eraan gedaan wat nodig was en daarna kon een en ander worden doorgegeven aan de schilder. Tenslotte zijn nog al de te vergulden gedeelten met blad-

goud bekleed en toen was het werkelijk een lust voor het oog geworden!

De Heemkundige Stichting had intussen contact gezocht met de Stichting Het Utrechts Gevelteken Fonds, dat vrijwel onmiddellijk bereid was voor de helft bij te dragen in de kosten. (Waarvoor de Heemkundige Stichting uiteraard bijzonder dankbaar was - en nóg is...)

Een poging tot beschrijving van het uithangbord is hier misschien wel op zijn plaats, waarbij begonnen moet worden met de constatering, dat het eigenlijk helemaal geen uithangbord *is*. Er is namelijk geen sprake van een bord, maar van een midden in een bladerkrans staande leeuw (rood, zoals vanzelf spreekt!), die niet plat is, evenmin als de krans overigens, maar geheel driedimensionaal, mollig, levensecht, met veraarlijke bolle ogen. Krans en leeuw hangen aan een smeedijzeren arm, waarvan het vergulde uiteinde de vorm heeft van hals en kop van een griffioen of arend, die in zijn snavel de krans draagt. De verdere versiering van de arm bestaat uit krullen en (ook alweer vergulde) rozetten en de afmetingen van dit alles zijn niet gering: het geheel hangt 2,60 m uit de gevel! De krans heeft een doorsnee van circa 1 meter.

Het pand waarin het logement gevestigd was is sinds een paar jaar in het bezit van de jongste telg van de familie v. d. Pol, die graag bereid was het oude embleem weer aan de gevel te accepteren, zij het louter als versiering, want er is sinds enige jaren geen tapperij meer gevestigd aan de Kromme Hoek. Leden van de familie v. d. Pol bewonen het huis al sinds 18 oktober 1877. In dat jaar vestigde de overgrootvader van de huidige bewoner zich in Amerongen; hij was afkomstig uit de omgeving van Andelst in de Betuwe. (Vóór hem bewoonde de familie Ambrosius het huis.) Toen de oude G. J. v. d. Pol arriveerde was De Roode Leeuw al twee eeuwen lang logement: in de Amerongse Politieboeken, de verslagen van de handelingen van Schout en Schepenen, komt al in het eind van de 17e eeuw regelmatig de naam voor, o.a. als schakel in de postdienst Hamburg-Zutfen-Tiel. In de Franse tijd worden de talrijke proclamaties steeds in De Roode Leeuw opgehangen, „ter lezing door eenieder“, en bijna alle veilingen, hout- en hooigrasverkoopingen vonden er plaats, tot zeer recentelijk zelfs. De tapperij heeft zelfs nog een belangrijke rol gespeeld tijdens de feestelijkheden ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan van Het Utrechts Landschap, nu alweer enige jaren geleden.

Feesten zijn er trouwens altijd al vlakbij gevierd, want „in de wei bij v. d. Pol“ waren vanouds circussen en andere vertoningen te zien, o.a. vuurwerk.

Zoals de meeste oude herbergen had De Roode Leeuw een buitengewoon goede ligging, namelijk daar waar de wegen van en naar Utrecht, Arnhem, Amersfoort, Wijk bij Duurstede en Tiel samenkomen. Wat zal de vroegere reizigers 's winters na een barre tocht langs de dijk of na een koude oversteek over de Rijn welkomer geweest zijn dan een warme herberg? En zullen in de zomer na een lange stoffige rit over de hei uit Amersfoort vandaan de reizigers niet het een of ander gelust hebben? Er staat niet voor niets boven de staldeuren aan de zijkant: „Er is Goed Logement te Voet en te Paerd“.

Het gebouw heeft overigens altijd nóg een aantal functies gehad. Door de ligging aan het begin van de dijk langs de Rijn werd het gebruikt als wachthuis voor de dijkbewakers in perioden van hoog water, als er gevaar bestond voor doorbraken. Het waterschap de Lekkendijk Bovendams had er dan min of meer zijn hoofdkwartier als er met lantaarns en flambouwen wachtgelopen werd. Drie maal per jaar kwamen de heren van het waterschap er ook voor de slotenschouw. Verder werden in het achterhuis de varkens gewogen, die particulieren aan de slagers verkochten. De waagmeester kreeg, waarschijnlijk al sinds 1877, één kwartje per varken voor de moeite. In 1958 werd het tarief fors verhoogd tot twee kwartjes! Ook het innen van de tolgeden was tot 1929 toevertrouwd aan de familie v. d. Pol; de tolboom was vlak

voor de deur, aan het begin van de Veerweg. Een nog belangrijker bron van inkomsten dan het logement en de tapperij was de stalhouderij: dokter en notaris, dominee en gemeentesecretaris maakten tot in de 30-er jaren van deze eeuw gebruik van de wagens van De Roode Leeuw. Er stond dan ook „Hotel-Stalhouderij” boven de voordeur.

Duitse militairen hebben in het begin van de Tweede Wereldoorlog bij inkwartieringen nog gebruik gemaakt van de stallen. En vlak na de Eerste Wereldoorlog logeerden de kok en de huisknecht van het kasteel in de herberg, omdat het in het Huis zelf te vol was geworden door het talrijke gevolg van de Duitse keizer, die daar immers van 1918 tot 1920 te gast was. De vader van de huidige bewoner van de Kromme Hoek, de heer G. J. v. d. Pol, weet nog te vertellen hoe hij de keizer dikwijls in de tuin van het kasteel heeft zien wandelen: hij keek vanuit zijn bovenramen recht in die tuin!

Tegenwoordig is de aanblik van het gebouw vrijwel gelijk aan wat die altijd geweest is: een statig huis

aan de voorkant, opzij en van achteren duidelijk een landbouwbedrijf. In de achtergevel staat met muurankers het jaartal 1794, de voorkant is zeker ouder. Er is daar gelukkig bijna niet meer te zien, dat er twee jaar geleden een automobilist, die komende van de Veerweg even niet oplette, met auto en al dwars door de voorgevel heen binnen tegen de schoorsteenmantel tot stilstand kwam. Hij was vergeten de bocht te nemen...

Op 20 september j.l. is tijdens een kleine plechtigheid het uithangbord door mevr. De Brauwere, gravin Van Aldenburg Bentinck onthuld, in het bijzijn van de besturen van Heemkundige Stichting en Utrechts Geveltekenfonds en een aantal genodigden, uiteraard nadat met enige moeite het hele geval weer op zijn oude plaats bevestigd was. Amerongen heeft er wéér een bezienswaardigheid bij!

D. Pezarro,

Secretaris Heemkundige Stichting

Dirck of Rudolf van Toll?

Wil de echte medicus nu opstaan?

Enige opmerkingen van de hand van A. M. M. Dekker in de juli/augustus-aflevering van het Maandblad van Oud-Utrecht, blz. 103, nodigen uit tot een reactie.

Vooreerst betwijfelt de inzender of de *medicus* Tollius uit Van Buchels Diarium wel geïdentificeerd kan worden met de *chirurgijn* Dirck van Toll zoals ik in Jaarboek Oud-Utrecht 1979, blz. 105 gedaan heb. Blijkbaar wordt gesuggereerd dat de verschillende beroepsaanduiding ook verschillende personen betreffen. Toch behoeft dat niet het geval te zijn. De chirurgijn mr. Gillis van der Gall, naast wie de Utrechtse chirurgijn Dirck van Toll in 1603 tot pestmeester werd benoemd, werd in 1582 in een en dezelfde acte „chirurgus” en „doctor” genoemd¹⁾. De ene betiteling sluit de andere niet uit. Dat Van Buchel iemand medicus noemt, behoeft dus niet te betekenen dat hij geen chirurgijn geweest kan zijn.

Vervolgens meent Dekker dat met de Van Toll in het Diarium bedoeld is de medicus Rudolf van Toll, een broer van de Amersfoortse musicus Jan van Toll. Deze toonkunstenaar blijkt iemand geweest te zijn „met een nogal ongunstige reputatie”²⁾ - de medicus uit het Diarium was „een vent met een zeer scherpe tong”, die daarom eens een dag op het politiebureau gezeten heeft, dus... kan of zal de laatste wel die broer van de musicus (nl. de medicus Rudolf) geweest zijn!

Het is duidelijk dat als in een familie twee personen voorkomen die bepaalde, min of meer gelijksoortige karaktertrekken vertonen, zij niet noodzakelijk broers zijn. Wanneer karaktertrekken of hebbelikheden al in het geding kunnen worden gebracht om personen te

identificeren, kan men evengoed denken aan bij voorbeeld oom en neef. Dat is namelijk de verhouding waarin dokter Rudolf en chirurgijn Dirck tot elkaar stonden. En dat maakt de identificering al weer minder waarschijnlijk.

Ik denk dat hier een „non liquet” op zijn plaats is. Zekerheid wordt door de tot nu toe bekende gegevens niet verschaft. Het naar mijn gevoel dus onopgelost gebleven probleempje geeft ongezocht aanleiding een en ander mee te delen over de familie Van Toll, waarvan én de dokter én de chirurg deel uitmaakten.

Laten we beginnen met de musicus Jan Van Toll, geboren c. 1550 te Amersfoort, „Kirchenkapellmeister daselbst (Katholik), später in gleicher Stellung in Assisi, 1587 in Rom, 1591 in Padua, 1601 Hofkapellsänger zu Kopenhagen, wo er wahrscheinlich 1603 starb”. Van zijn composities zijn bewaard gebleven een boek Motetten (1590), twee boeken Motetten (1597) en een boek Madrigalen, welk laatste boek M. Seiffert opnieuw heeft uitgegeven in Bd. 24 van de Publicaties van de Vereniging voor Noord-Nederlandse Muziekgeschiedenis³⁾.

Jan had een broer *Gijsbert* en (volgens Van Buchel) een broer *Rudolf*, medicus. Wie van de drie oudste, middelste of jongste was, is mij niet gebleken.

Gijsbert had (met dezelfde onzekerheid omtrent de volgorde) drie kinderen: *Dirck*, de Utrechtse chirurgijn, *Trijntje*, gehuwd met een Cornelis... en *Johan*, die in 1629 in Kopenhagen woonde.

Rudolf, over wie in het amersfoortse gemeente-archief tot dus verre niets aangetroffen is (evenmin als